Hyväksytty
Aluehallitus 3.3.2025 § 67

Vammaispalvelulain mukaisten uusien palvelujen myöntämisperusteet 10.3.2025 alkaen Pirkanmaan hyvinvointialueella

1.1.2025 voimaan astuneen vammaispalvelulain (675/2023) mukaisten uusien palveluiden myöntämisen perusteet on laadittu turvaamaan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen kohtelu Pirkanmaan hyvinvointialueella ja tukemaan uusiin palveluihin liittyvää päätöksentekoa. Myöntämisperusteiden tarkoitus on antaa yhdenmukainen, yksittäisestä viranhaltijasta riippumaton pohja päätöksenteolle. Sosiaalityöhön sisältyy kuitenkin aina kiinteästi yksilöllinen harkinta.

Pääperiaatteena on, että vammainen henkilö saa palvelut osana yleistä palvelujärjestelmää yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaispalvelulain mukaisilla erityispalveluilla täydennetään yleisiä sosiaalipalveluita tilanteissa, joissa yleiset ja ensisijaiset palvelut eivät ole vammaiselle henkilölle sopivia, tarpeenmukaisia ja riittäviä. Edellytyksenä on, että vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat vammaiselle henkilölle välttämättömiä itsenäisen elämän, osallisuuden tai yhdenvertaisuuden toteutumiseksi (vammaispalvelulaki 6 §).

Vammaispalvelulakia sovelletaan vammaispalvelulain 2 §:ssä tarkoitettuun vammaiseen henkilöön. Asiakkaan palveluista ja palvelun järjestämistavasta päätettäessä lähtökohtana on hänen asiakassuunnitelmaansa kirjattu yksilöllinen palvelutarve. Lisäksi huomioidaan yhdenvertaisuus muiden hakijoiden kanssa.

Valmennus

Vammainen henkilö voi saada valmennusta itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opetteluun, viittomakielen ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen opetteluun sekä elämän muutostilanteisiin. Vammaisen henkilön läheiselle voidaan järjestää valmennusta viittomakielen ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käyttöön ja vammaisen henkilön elämänmuutostilanteissa tukemiseen silloin, kun läheisen osallistuminen valmennukseen on välttämätöntä vammaisen henkilön valmennukselle asetettujen tavoitteiden toteutumiseksi.

Valmennusta ei myönnetä lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvien taitojen opettelemiseen, joita vastaavan ikäiset vammattomatkin lapset vielä tavanomaisesti opettelevat. Kyseessä voivat olla

sekä tiedolliset että toiminnalliset taidot, joissa vammaisella henkilöllä on puutteita vammastaan tai sairaudestaan johtuen.

Valmennus on aina määräaikaista ja tavoitteellista palvelua. Valmennuksella voidaan vastata vain sellaiseen tarpeeseen, joka ei ole pysyvä tai pitkäaikainen. Valmennuksella pyritään ehkäisemään pidempiaikaista tuen tarvetta.

Valmennusta on mahdollista järjestää yksilöllisenä tai ryhmämuotoisena palveluna, hyvinvointialueen omana tuotantona, ostopalveluna tai toimeksiantosopimuksella. Palvelu voidaan järjestää etäpalveluna, osana muuta palvelua tai korvaamalla vammaiselle henkilölle valmennuskurssille osallistumisesta aiheutuvat kohtuulliset kustannukset. Hyvinvointialueen oman tuotannon palvelut ovat ensisijaisia suhteessa ostopalveluihin. Ryhmämuotoinen palvelu on ensisijaista aina silloin, kun se on kyseessä olevan valmennuksen kannalta tarkoituksenmukaista.

Harkinnanvarainen valmennus

Hyvinvointialue voi järjestää osana vammaisen henkilön omaa valmennusta vammaisen henkilön perheelle ja muille hänelle läheisille henkilöille muuta kuin edellä mainittua valmennusta silloin, kun se on tarpeellista sen kannalta, että vammaisen henkilön omalle valmennukselle asetetut tavoitteet voivat toteutua. Kyseessä on harkinnanvarainen palvelu. Edellytyksenä on, että kyseessä olevaan tarpeeseen ei ole mahdollista saada valmennusta muun lainsäädännön nojalla ja että kustannukset ovat kohtuulliset.

Harkinnanvaraisen valmennuksen myöntäminen liittyy aina poikkeuksellisiin ja erityisiin tilanteisiin. Harkinnanvaraista valmennusta voidaan myöntää valmennuspalveluna tai myöntämällä taloudellista tukea valmennuksesta aiheutuneisiin kustannuksiin joko kokonaan tai osittain. Harkinnanvaraisen valmennuksen kustannuksia korvataan vain vammaiselle henkilölle, jolle on tehty palvelusta myönteinen päätös ennen valmennuksen aloittamista.

Viittomakielen opetus ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen ohjaus

Viittomakielen ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen ohjausta järjestetään kuuroille, kuulovammaisille, kuulonäkövammaisille ja puhevammaisille henkilöille. Näkövammaisten

pistekirjoituksen opetusta voidaan järjestää silloin, kun sitä ei voi saada lääkinnällisenä kuntoutuksena.

Valmennusta ei järjestetä lapsen tavanomaiseen ikäkauteen liittyvien taitojen opetteluun, joten kommunikaatiokeinojen ohjausta järjestetään pääsääntöisesti yli 3-vuotiaille. Kommunikaatio-opetusta voidaan myöntää valmennuksena sen jälkeen, kun vammaiselle henkilölle on jo lääkinnällisenä kuntoutuksena määritelty hänelle soveltuva kommunikaatiokeino tai kommunikaation apuväline. Kommunikaatio-ohjauksella ei voida korvata puheterapeutin antamaan puheterapiaa tai ohjausta eikä lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvaa apuvälinearviointia tai apuvälinepalveluita. Kommunikaatioon liittyvää valmennusta haettaessa edellytetään hakijalta puheterapeutin lausuntoa opetuksen tarpeesta.

Pirkanmaan hyvinvointialueella valmennusta viittomiin ja muihin kommunikaatiokeinoihin järjestetään ostopalveluina ensisijaisesti ryhmäopetuksena tai sähköisellä alustalla toteutettavana. Yksilöopetusta voidaan järjestää yksilöllisin perustein silloin, kun siihen on erityinen syy, esimerkiksi kun opetustilanteessa tarvitaan tulkkia tai kun kyse on jatko-opetuksesta, jossa on tarpeen keskittyä erityisempään sanastoon. Pirkanmaan hyvinvointialueella valmennuksen ryhmät pyritään muodostamaan alueittain. Valmennus voi toteutua muussa kuin asiakkaan omassa asuinkunnassa, kuitenkin kohtuullisen välimatkan sisällä. Opetus voidaan toteuttaa myös etäpalveluna silloin, kun se voidaan katsoa tarkoituksenmukaiseksi toteuttamistavaksi vammaisen henkilön yksilöllinen tilanne huomioon ottaen.

Muuttovalmennus

Muuttovalmennuksella tuetaan vammaisen henkilön valmiuksia lapsuudenkodista pois muuttamiseen. Muuttovalmennusta järjestetään silloin, kun lapsuudenkodista muuttaminen on ajankohtaista. Vammaiselle henkilölle annettavan valmennuksen yhteydessä huomioidaan tarvittaessa myös hänen läheisensä ja tuetaan heidän valmiuksiaan tukea vammaista henkilöä merkittävässä elämänmuutoksessa.

Valmennusta voidaan järjestää myös tukemaan vammaisen henkilön muuttamista aiempaa kevyempään asumisen palveluun.

Muuttovalmennusta järjestetään pääsääntöisesti ryhmämuotoisena toimintana.

Asumisvalmennus

Asumisvalmennuksella vahvistetaan vammaisen henkilön asumisessa tarvittavia taitoja.

Pirkanmaan hyvinvointialueella valmennusta voidaan järjestää hyvinvointialueen omissa asumisen palveluissa vapaana olevassa asunnossa tai ostamalla palvelu yksityiseltä asumispalvelun tuottajalta. Lisäksi asumisvalmennusta voidaan järjestää oppilaitoksen asuntolassa. Asumisvalmennuksen kesto voi olla pääsääntöisesti enintään kolme kuukautta.

Arvioitaessa asumisvalmennuksen välttämättömyyttä otetaan huomioon vammaisen henkilön koko palveluiden kokonaisuus. Esimerkiksi sillä on vaikutusta, onko vammainen henkilö käynyt säännöllisesti lapsuudenkodin ulkopuolisessa tilapäishoidossa tai onko hän jo ennestään asumispalveluiden piirissä.

Näkövammaisten liikkumistaidon ohjaus

Liikkumistaidon ohjausta järjestetään näkövammaisille henkilöille täydentävänä palveluna ensisijaisten palveluiden jälkeen tai lisäksi. Ohjausta järjestetään uusien reittien opetteluun asuin-, työ- tai opiskelupaikan muuttuessa. Ohjaukseen kuuluu reittien harjoittelu niin, että vammainen henkilö selviytyy itsenäisesti ja turvallisesti oman elämänsä kannalta keskeisiin paikkoihin.

Pirkanmaan hyvinvointialueella liikkumistaidon ohjausta järjestetään toimeksiantosopimuksella. Valmennusta myönnetään pääsääntöisesti noin 20–30 tuntia. Tuntimäärä arvioidaan yksilöllisesti.

Valmennus julkisen liikenteen käyttöön

Valmennusta julkisen liikenteen käyttöön myönnetään osana sosiaalihuoltolain mukaista liikkumisen tukea (ks. SHL liikkumisen tuen myöntämisperusteet) sekä vammaispalvelulain mukaisena liikkumisen tukena (ks. VPL liikkumisen tuen myöntämisperusteet).

Erityinen osallisuuden tuki

Vammaisella henkilöllä on oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän ei pysty pitämään yhteyttä itselleen läheisiin ihmisiin tai voi tehdä itselleen mieluisia osallisuutta edistäviä asioita ilman erityistä osallisuuden tukea. Edellytyksenä siis on, että ilman erityisen osallisuuden tuen palvelua henkilö ei pystyisi pitämään yhteyttä itselleen merkityksellisiin ihmisiin eikä pääsisi osalliseksi vuorovaikutustilanteissa ja vapaa-ajan toimissa.

Erityisen osallisuuden tuen palvelulla turvataan mahdollisuus osallisuuteen niille vammaisille henkilöille, joille osallisuuden toteutuminen edellyttää erityisen vahvaa yksilöllisesti annettavaa tukea. Erityisen osallisuuden tuen antaja tukee asiakkaan mahdollisuutta olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Palvelun tarkoitus ei ole se, että asiakas on vuorovaikutuksessa tukea antavan työntekijän kanssa, vaan tuen antajan avulla asiakas voi olla vuorovaikutuksessa hänelle merkityksellisten ihmisten kanssa tai osallistua itselleen mieleiseen vapaa-ajan toimintaan. Tyypillisesti palvelun kohderyhmään kuuluvat sellaiset vammaiset henkilöt, jotka eivät millään kommunikaatiokeinolla tuettunakaan pysty ilmaisemaan tahtoaan toiminnan sisällöstä eivätkä sen vuoksi voi saada henkilökohtaista apua. Palvelua voidaan järjestää myös sellaisille vammaisille henkilöille, joiden ohjaaminen välttämättä edellyttää erityistä ammatillista osaamista vaikeiden käyttäytymisen haasteiden vuoksi.

Erityistä osallisuuden tuen palvelua ei voi saada yhtä aikaa henkilökohtaisen avun palvelun kanssa. Erityinen osallisuuden tuki on yksilöllinen palvelu. Erityistä osallisuuden tukea myönnettäessä otetaan huomioon asiakkaan palveluiden kokonaisuus ja yksilöllinen tilanne, esimerkiksi henkilökohtaisen ohjauksen määrä asumisen palveluissa ja asiakkaan muut osallisuutta tukevat palvelut. Asumisen palveluihin sisältyy osallisuuden tukeminen. Asumisen tuen palveluntuottajan tulee antaa asiakkaalle myös hänen tarvitsemaansa erityistä osallisuuden tukea vuorovaikutukseen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen sekä mieluisan vapaa-ajan löytämiseen ja toteuttamiseen. Erillisenä palveluna myönnettävä erityinen osallisuuden tuki voi täydentää muihin palveluihin sisältyvää osallisuuden tukea.

Pirkanmaan hyvinvointialueella erityisen osallisuuden tuen järjestämistapoina on käytössä hyvinvointialueen omana tuotantona järjestettävä palvelu sekä toimeksiantosopimus. Järjestettäessä palvelu toimeksiantosopimuksella on huomioitava, että lähtökohtaisesti perheenjäsen ei ole tarkoituksenmukainen henkilö toteuttamaan erityisen osallisuuden tuen palvelua.

Erityistä osallisuuden tukea järjestetään vammaispalvelulain siirtymäsäännöksen mukaan vähintään 10 tuntia kuukaudessa vuoden 2025 ajan, vähintään 20 tuntia kuukaudessa vuoden 2026 ajan ja vähintään 30 tuntia kuukaudessa vuodesta 2027 alkaen, ellei vammainen henkilö hae pienempää tuntimäärää.

Tuettu päätöksenteko

Tuettu päätöksenteko sisältää tukihenkilön antaman tarvittavan tuen esimerkiksi erilaisten vaihtoehtojen ymmärtämisessä, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa, päätösten seurausten arvioimisessa sekä päätösten tekemisessä ja toteuttamisessa.

Läheisverkoston tuki päätöksentekotilanteisiin on ensisijaista suhteessa tuetun päätöksenteon palveluun. Asumispalveluiden piirissä olevat asiakkaat saavat lähtökohtaisesti tarvitsemansa tuen päätöksentekoon asumisen työntekijöiltä lukuun ottamatta tilanteita, joissa päätöksentekoon liittyy eturistiriitatilanne vammaisen henkilön ja asumisen työntekijöiden välillä, tai on muusta syystä perusteltua ja vammaisen henkilön edun mukaista järjestää palvelu muulla tavoin.

Erillisenä palveluna tuettua päätöksentekoa on oikeus saada silloin, kun vammainen henkilö tarvitsee tukea omassa elämässään merkittävän päätöksen tekemiseen. Merkittäviksi päätöksentekotilanteiksi katsotaan sellaiset tilanteet, jotka tyypillisesti ovat ainutkertaisia tai toistuvat elämässä korkeintaan muutaman kerran. Tuetulla päätöksenteolla ei korvata edunvalvontaa, tulkkauspalvelua eikä arjen tukihenkilön palveluita. Jotta tuettu päätöksenteko on tarkoituksenmukainen palvelu, vammaisella henkilöllä tulee olla riittävästi kykyä päätöksentekoon ja oman mielipiteen ilmaisemiseen.

Tuetun päätöksenteon tuntimäärää, kestoa ja toteuttamistapaa arvioitaessa huomioidaan asiakkaan asiakassuunnitelmaan kirjattu yksilöllinen tuen tarve, toivomukset, kommunikointikeinot sekä elämäntilanne, jossa tukea tarvitaan. Palvelu on aina määräaikainen.

Pirkanmaan hyvinvointialueella tuettua päätöksentekoa järjestetään hyvinvointialueen omana tuotantona sekä erityisissä tilanteissa myös toimeksiantosopimuksella. Asiakkaan tilanteeseen soveltuva järjestämistapa arvioidaan yksilöllisesti. Järjestettäessä palvelu toimeksiantosopimuksella on huomioitava, että lähtökohtaisesti perheenjäsen ei voi toimia

tuetun päätöksenteon tukihenkilönä. Omana tuotantona järjestettävässä tuetun päätöksenteon palvelussa palvelun toteuttamisesta vastaa vammaispalvelujen vaativat erityispalvelut.

Lyhytaikainen huolenpito

Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennetään läheisten antamaa apua sekä ensisijaisten lakien mukaisia palveluita. Sosiaalihuoltolain, perusopetuslain ja omaishoidon tuesta annetun lain mukaiset palvelut ovat aina ensisijaisia suhteessa vammaispalveluna järjestettävään palveluun.

Lyhytaikaisella huolenpidolla turvataan vammasta tai sairaudesta johtuva välttämätön, lyhytaikainen avun ja tuen tarve, kun vammainen henkilö tarvitsee läheisten poissaolon aikana apua tai tukea päivittäisissä toimissa tai valvontaa turvallisuuden vuoksi. Palvelua ei myönnetä osallisuuden tukemisen tarpeeseen. Lyhytaikaisen huolenpidon myöntäminen edellyttää, että vammainen henkilö asuu huolta pitävän läheisen kanssa ja läheiset ovat lyhytaikaisesti estyneet huolehtimasta hänestä. Lyhytaikaista huolenpitoa voi tietyin edellytyksin saada myös silloin, kun vammaisesta henkilöstä huolehtivat henkilöt tarvitsevat lepoa ja virkistystä.

Lyhytaikaista huolenpitoa voivat saada sekä lapset että aikuiset, jotka tarvitsevat sitä välttämättä vammansa tai sairautensa vuoksi. Lapsille palvelua voidaan myöntää silloin, kun hoidon ja huolenpidon tarve johtuu vammasta tai sairaudesta, ei lapsen nuoresta iästä. Tavanomaiseksi katsottavaan lasten hoidon ja huolenpidon tarpeeseen palvelua ei järjestetä. Palvelussa ei ole ikärajaa, vaan lasten kohdalla arvioidaan, miten hoidon ja huolenpidon sitovuus eroa vastaavan ikäisen vammattoman lapsen tarpeesta.

Lyhytaikaista huolenpitoa voidaan järjestää ryhmässä annettavana palveluna, henkilökohtaisena palveluna tai osana muuta palvelua. Hyvinvointialueen oman tuotannon toteutustavat sekä perhehoito ovat ensisijaisia suhteessa ostopalveluihin.

Vammaisen henkilön toivomukset ja perheen tilanne otetaan huomioon arvioitaessa soveltuvaa palvelun järjestämisen tapaa. Vammaisella henkilöllä ei kuitenkaan ole subjektiivista oikeutta tiettyyn järjestämistapaan ja palvelun järjestämistavasta päättää viime kädessä hyvinvointialueen vammaissosiaalityön viranhaltija.

Aamu- ja iltapäivähoito

Ensisijaisesti koulu järjestää peruskouluikäisten vammaisten lasten ja nuorten tarvitseman aamu- ja iltapäivähoidon perusopetuslain nojalla. Jos kunta järjestää mahdollisuuden aamu- ja iltapäivätoimintaan kaikille 1.–2.-luokkalaisille lapsille, kunnan tulee järjestää se myös vammaisille lapsille. Tällöin kunnan on järjestettävä palvelu myös niille 3.–9.-luokkalaisille, jotka saavat perusopetuslain mukaista erityistä tukea. Vammaisen lapsen osallistuessa perusopetuslain mukaiseen aamu- ja iltapäivätoimintaan, määräytyvät palvelusta perittävät maksut perusopetuslain mukaisesti.

Mikäli kunnan sivistystoimi ei kykene lapsen vammasta tai sairaudesta johtuvien hyvin erityisten tarpeiden vuoksi järjestämään aamu- ja iltapäivätoimintaa perusopetuslain perusteella kohtuullisten mukautustenkaan turvin, voidaan välttämätön hoito turvata lyhytaikaisella huolenpidolla. Pääsääntöisesti tämä koskee 3.-luokkalaisia ja sitä vanhempia lapsia.

Ammatillisissa perusopinnoissa opiskelevien nuorten ryhmämuotoista (aamu- ja) iltapäivähoitoa järjestetään lähtökohtaisesti päiväaikaisen toiminnan yksiköissä sekä oppilaitosten omana iltapäivätoimintana. Mikäli ryhmämuotoisena järjestettyä palvelua ei ole tarjolla tai sillä ei pystytä vastaamaan lapsen tai nuoren yksilölliseen avun ja tuen tarpeeseen, voidaan palvelua järjestää yksilöllisenä palveluna.

Aamu- ja iltapäivähoidon myöntämisen edellytys on, että lapsi tai nuori ei vammastaan tai sairaudestaan johtuen pärjää kotona huoltajien ollessa töissä.

Loma-ajan hoito perusopetuksessa oleville

Loma-ajan hoitoa voidaan järjestää koulun loma-aikoina pääsääntöisesti huoltajien työssäkäynnistä tai opiskelusta johtuvaan tarpeeseen. Pääsääntöisesti loma-ajan hoitoa ei järjestetä huoltajan ollessa lomalla. Tilanne kuitenkin arvioidaan yksilöllisesti.

Palvelua on mahdollista järjestää myös huolta pitävän henkilön levon ja virkistyksen tarpeen vuoksi pääsääntöisesti silloin, kun vammaisen lapsen hoito on poikkeuksellisen kuormittavaa ja sitovaa tai hoidon järjestämistä on muutoin pidettävä välttämättömänä lapsen ja perheen kokonaistilanne huomioiden.

Lyhytaikaista huolenpitoa loma-aikoina voidaan järjestää lapselle, jonka hoidon ja huolenpidon tarve johtuu vammasta tai sairaudesta, ei nuoresta iästä.

Loma-ajan hoito järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisena. Mikäli lapsen tai nuoren yksilölliseen avuntarpeeseen ei ole mahdollista vastata ryhmämuotoisena järjestetyllä palvelulla, voidaan palvelua toissijaisesti järjestää yksilöllisenä palveluna.

Ammatillisissa opinnoissa olevien loma-ajan hoito

Ammatillisissa opinnoissa olevien loma-ajan hoito järjestetään ensisijaisesti ryhmämuotoisena palveluna. Jos ryhmämuotoisena järjestetty palvelu ei ole järjestettävissä tai sillä ei pystytä vastaamaan nuoren yksilölliseen avuntarpeeseen, voidaan palvelua järjestää yksilöllisenä palveluna.

Levon ja virkistyksen järjestäminen läheisille

Omaishoitajana läheistään hoitavan henkilön ensisijainen levon ja virkistyksen järjestämisen tapa on lakisääteisten omaishoidon vapaiden pitäminen. Mikäli omaishoidon tukea ei ole myönnetty tai asiakkaan yksilöllinen palvelutarve edellyttää omaishoidon vapaiden lisäksi muun lyhytaikaisen huolenpidon järjestämistä, järjestetään sitä välttämätön määrä ensisijaisesti perhehoitona tai hyvinvointialueen oman tuotannon palveluina.

Järjestettäessä lyhytaikaista huolenpitoa läheisen levon ja virkistyksen tarpeen vuoksi, arvioitavaksi tulee perheen kokonaistilanne ja vammaisen henkilön tarvitseman hoidon ja huolenpidon kuormittavuus ja sitovuus. Lasten kohdalla arviointiin vaikuttaa erityisesti se, kuinka paljon vastaavan ikäiset lapset muutoinkin tarvitsevat hoivaa, huolenpitoa ja valvontaa.